

Generativ eller tolkende tilgang?

endnu engang om Griseldi-visen

Olsen, Michel

Published in:
Traditioner er mange ting

Publication date:
1997

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Olsen, M. (1997). Generativ eller tolkende tilgang? endnu engang om Griseldi-visen. I E. M. Kofoed, & E. K. Mathiesen (red.), *Traditioner er mange ting: festskrift til lærn Piø* (s. 150-154). Foreningen Danmarks Folkeminder.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Generativ eller tolkende tilgang?

Endnu engang om Griseldis-visen

Jeg har længe kendt Jørgen Piø; hvor længe husker jeg egentlig ikke, men jeg forbinder ham – ud over hans virke som forsker – med en stadig indsats på seminarerne, som holdes ved Laboratorium for Folkesproglige Middelalderstudier på Odense Universitet om middelalderen i alle dens aspekter.

Nærmere lejlighed til samarbejde fik vi, da jeg var blevet involveret i en arbejdsgruppe om Griselda-motivet ledet af Raffaele Morabito.¹ Det drejer sig om de utallige bearbejdelser som den berømte slutnovelle fra *Decameron* har været genstand for; Bl.a. er folkebogen om Griseldis en mest udgivne af de danske folkebøger.² Jeg må her komme med et par ord om min egen forskningsprofil. Jeg havde lige fra min disputats om “Den erotiske Trekant”³ arbejdet med en slags strukturalistisk opfattelse af narrativ argumentation. (Næsten) enhver fortælling argumenterer for nogle værdier, og for det meste er succes = godkendelse og fiasko = misbilligelse. Et nemt eksempel er at folkeeventyrets yngste søn repræsenterer nogle værdier (hjælpssomhed, spontaneitet, naivitet), og disse værdier bliver godkendt ved hans bryllup.

Angående motivforskningen, så havde denne tilgang ledt (forledt) mig til en meget generativ tilgang. Kort sagt: jeg mente at man kunne gå gradvis fra et motiv til et andet. (Jeg bruger her ‘motiv’ som en samling af karakteristiske træk der tilsammen er let og globalt genkendelige). Motivet er altså noget konkret, modsat temaet (fx. kan ‘fædrelandskærlighed’, eller ‘jalousi’ virkeliggøres ved mange forskellige motiver). Naturligvis stiller der sig så det teoretiske problem at man successivt, ved at fjerne et træk fra og tilføje et andet, langsomt kan komme fra et motiv til et andet. Man vil her genkende det problem som Wittgenstein behandler under “familieslægtskab”: Alle ved hvad spil er. “Spiel/game” er endog mere omfattende end det danske spil, og alligevel kan man ikke give en klar definition. Jeg mente altså at kunne gå gradvis fra et motiv til et andet. Ganske vist havde jeg i slutningen af min disputats måttet erkende at der findes grupper af meget faste motiver, men at der skulle kunne gives bedre og mindre gode fortælleformer strider jo egentlig ikke imod min antagelse.

¹ Gruppens resultater foreligger bearbejdet af Morabito, Raffaele (ed): "La diffusione della storia di Griselda dal XIV al XX secolo". *Studi sul Boccaccio* 17 1991.

² Herom Leif Søndergaard: “Folkebogens fascination – Griseldis gennem 400 år” i *Griselda-temaet gennem tiden. Mindre Skrifter udgivet af Laboratorium for Folkesproglige Middelalderstudier*. Odense universitet Nr. 9, 1992, ed. Leif Søndergaard, pp. 45-65.

³ *Les Transformations du triangle érotique*. Akademisk forlag, København 1976.

I vor Griselda-gruppe var jeg begyndt med at undersøge nogle varianter af Boccaccios berømte fortælling. Det drejede sig om Petrarcas berømte latinske version, der er kilden til langt de fleste bearbejdelser,⁴ samt om en næsten ukendt novelleforfatter, Sercambi, der praktisk talt kopierer Boccaccio, men med minimale ændringer fjerner sig langt fra hans "ånd".⁵ I begge tilfælde er der tale om et forhold mellem 'motiv' (her let genkendeligt) og 'tema' (hvad fortællingen skal vise).

Dernæst havde jeg fået overdraget det danske stof og var stødt ind i et par folkeeventyr og folkevisen om "Den tålmodige kvinde". Som man også vil se det af Iørn Piøs gennemgang, afviger denne vise betragteligt fra det oprindelige motiv: der er bl. a. tale om en elskerinde, ikke en hustru, hun berøves kun et barn osv. På flere punkter kunne denne vise minde om den visegruppe der er benævnt "Skøn Anna". Stor var min begejstring. Har jeg ikke her et håndfast bevis for at der findes glidende overgange, eller rettere, at det undertiden kan være umuligt at afgøre, hvilket 'motiv' en vise virkeliggør?⁶ En stor del af mine arbejder i Griseldis-gruppen er resumeret i "Griselda – omskrivninger og værdiforskydninger".⁷ Heri har jeg dog ikke medtaget min dristige hypotese om 'motivovergang', for jeg var ikke mere helt så sikker i min sag.

Jeg kendte som sagt allerede Iørn Piø som en begavet og velorienteret forsker. Desuden dækkede han et felt hvortil vi savnede kompetence i Griseldisgruppen. Så han kom med til den anden arbejdskonference, som Raffaele Morabito organiserede i L'Aquila: "Modi dell'intertestualità: la storia di Griselda in Europa" maj 1988. Hans indlæg foreligger i "Ballata popolare o ballata letteraria. Nuovi punti di vista sulla ballata danese della donna paziente",⁸ og er resumeret i "Tålmodige kvinder".⁹ I samme publikation findes folkevisen, samt to folkeeventyr genoptrykt.

Iørn Piø kan være en skarp debattør. På nævnte konference punkterede han en stor kompliceret sæbeboble af en teori med et "What the hell do you mean?" Hvad nu vor folkevise angår, så gik det ikke helt så galt. Men Iørn Piø fremdrager at visen står i Vibeke Bilds manuskript fra 1631; den er altså en adelsvise, og ved at sammenligne med en anden

⁴ "Les Silences de Griselda". *Mélanges d'Etudes médiévales offerts à Helge Nordahl à l'occasion de son soixantième anniversaire*. Solum, Oslo 1988, pp. 129–141.

⁵ "Copista o creatore? Giovanni Sercambi riscrive l'ultima novella del *Decameron*". *Analecta romana instituti danici XVII–XVIII*, 1989, p. 127–132.

⁶ "L'autocorrezione nel ciclo di Griselda". *Diffrazioni. Griselda. 1. La Circolazione dei temi e degli intrecci narrativi: il caso di Griselda*, ed. R. Morabito. Japadre editore, L'Aquila, 1988, pp. 21–34.

⁷ *Griselda-temaet gennem tiden. Mindre Skrifter udgivet af Laboratorium for Folkesproglige Middelalderstudier*. Odense universitet Nr. 9, 1992, ed. Leif Søndergaard, pp. 9–31.

⁸ *La Storia di Griselda in Europa*, ed. R. Morabito, Japadre editore, l'Aquila 1991, pp. 209–223.

⁹ i *Griselda-temaet gennem tiden. Mindre Skrifter udgivet af Laboratorium for Folkesproglige Middelalderstudier*. Odense universitet Nr. 9, 1992, ed. Leif Søndergaard, pp. 66–75.

af Vibeke Bilds viser får han mere end sandsynliggjort at hun selv er forfatteren, samt at hun har skiftet *temaet* radikalt ud: vi hører nu ikke engang om kvindelig tålmodighed, men om en elskerindes glæde ved manden, en glæde der får denne til at besinde sig og til at gifte sig med hende. Piø mener desuden at visen bygger på folkebogen.

Så vidt så godt. Selv holdt jeg jo døren åben for en nedstamning fra folkebogen. Men hvad med relationen til “Skøn Anna” (DgF 258)? Piø oplyser at den “er en nyere folkevise fra det 16. århundrede, hvor den formentlig er oversat fra tysk i et nu tabt skillingstryk, der har været mere end 100 år ældre end det ældst kendte fra 1648”.¹⁰ Intet forhindrer altså at Bild kunne have ladet sig inspirere af det tabte skillingstryk.

Tungerevejende er de motiviske overvejelser. Lad mig sætte nummer på dem. Egentlig drejer det sig om mindste motivelementer, ‘motifemer’, om man vil. Man kan som sagt finde visens tekst i *Griseldistemaet gennem tiderne*:¹¹

1. Piø gør med rette opmærksom på at der i visen om Skøn Anna ikke findes nogen egentlig prøve; at ridderen ikke vil gifte sig med Anna skyldes ene og alene at hendes slægt er ukendt; da den åbenbares, gifter han sig straks. Men også i Den taalmodige Kvinde er prøven i det mindste indskrænket, for det første til kun at gælde en datter (og ikke også en søn som fra Boccaccio til folkebogen), for det andet, fordi der egentlig ikke omtales en prøve: datteren sendes ganske enkelt bort. Den kortfattede visestil kan naturligvis forklare dette.
2. Jeg opdager nu at datteren sendes til en søster, som i folkebogen). Denne lille detalje (dette motifem) peger stærkt på folkebogen som kilde.
3. En lighed med Skøn Anna kunne være at elskerinden giver (Den taalmodige Kvinde) den nye brud gaver, eller spørges om hvilke gaver hun er til sinds at give hende. Dette træk findes ikke i folkebogen.
4. Genkendelsen i slutningen af Skøn Anna – den nye brud viser sig at være Annas søster – peger snarere bort fra folkebogen. Det drejer sig om en ‘negativ genkendelse’: man kan ikke gifte sig med sin bror eller søster; denne genkendelse tjener hyppigt til at eliminere den ene af to rivaler.
5. Kirsten giver den formentlig nye brud det ønsket med på vejen, at Hr. Peder ikke vil “daare” som hende. Dette ønske går måske også tilbage over folkebogen helt til Boccaccio. Her og i folkebogen taler Griseldis dog til Gualtieri/Volter: “En ting vil ieg dog begiere aff dig/ At du icke saa skarpelig straffer hende, som du haffuer kastigerit din første Høstru/Helst fordi/at hun er ung oc megit kræselig opfødt/mig tyckis hun skal icke fuldelig saadant kunde taale eller lide”.¹² Dette er endnu et fingerpeg henimod folkebogen og desuden kan ændringen forklares ved skiftet fra den tålsomme, prøvede til den elskende

¹⁰ (jf note 9, s. 74).

¹¹ jf note 9.

¹² R. Paulli (ed.): *Danske folkebøger* VIII. København 1920, p. 115-116.

kvinde, som Piø så fint fremanalyserer.

Alt dette gør ikke krav på at være udtømmende, men man vil se at der er gode grunde, også flere end dem Piø fremfører, til at blive stående ved folkebogen som kilde – og ikke lade sig dåre af en generaliseret transformationistisk teori, som det skete for mig.

Når jeg får lyst til at gå for vidt, lyder Piøs stemme for mig: Bliv på den sikre vej. Sværm og forvild dig ej. Om jeg så altid vil følge rådet, er en anden sag. Selv har han ikke altid overdrevet forsigtigheden; han er også de dristige og spændende hypotesers mand, og har haft helt til at åbne for helt nye synspunkter i folkeviseforskningen, men det er jo en anden, og heldigvis kendt historie).